

Перспективи розвитку експертного забезпечення правосуддя

Анна Бабченко

кандидат біологічних наук, завідувач відділом досліджень матеріалів, речовин, виробів, біологічних та трасологічних досліджень лабораторії матеріалів, речовин, виробів та біологічних досліджень, Дніпропетровський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України, м. Дніпро, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3491-931X>, e-mail: lineanna83@gmail.com

У статті комплексно досліджено перспективи розвитку експертного забезпечення правосуддя в Україні в умовах реформування судової системи, цифровізації та євроінтеграційних процесів. Проаналізовано нормативно-правову базу судово-експертної діяльності, сучасний стан експертного забезпечення, основні проблеми функціонування експертних установ та окреслено напрями їх подальшого розвитку. Особливу увагу приділено впровадженню інноваційних технологій, стандартизації експертних методик, підвищенню професійної компетентності експертів та міжнародному співробітництву.

Ключові слова: судова експертиза, експертне забезпечення правосуддя, судова реформа, цифровізація, доказування.

Prospects for the Development of Expert Support of Justice

Anna Babchenko

The article provides a comprehensive analysis of the prospects for the development of expert support of justice in Ukraine in the context of judicial reform, digital transformation, and European integration. The regulatory framework, current state of forensic activities, key challenges, and strategic directions for further development are examined. Special attention is paid to innovative technologies, standardization of forensic methodologies, professional competence of experts, and international cooperation.

Keywords: forensic examination, expert support of justice, judicial reform, digitalization, evidence.

Експертне забезпечення правосуддя є невід'ємною складовою ефективного судочинства та важливим інструментом реалізації принципу верховенства права. Використання спеціальних знань у формі судової експертизи дозволяє суду всебічно, повно та об'єктивно з'ясувати обставини справи, що мають істотне значення для правильного вирішення спору або кримінального провадження [1].

У сучасних умовах значення експертного забезпечення істотно зростає у зв'язку з ускладненням суспільних відносин, розвитком науки і техніки, появою нових об'єктів дослідження та цифрових доказів. Як зазначають науковці, судова експертиза дедалі частіше виходить за межі традиційних криміналістичних досліджень і набуває міждисциплінарного характеру, поєднуючи знання з галузей права, природничих, технічних, медичних, економічних та інформаційних наук. Ця тенденція зумовлює необхідність комплексного підходу до проведення експертних досліджень, залучення експертів різних спеціальностей та використання інтегрованих методик аналізу. Особливої актуально-

сті набуває дослідження цифрових доказів, результатів функціонування інформаційних систем, електронних документів, даних телекомунікацій та штучного інтелекту, що потребує не лише спеціальних технічних знань, але і чіткого процесуального регулювання.

У цьому контексті зростає роль судового експерта як суб'єкта доказування, здатного не лише застосовувати спеціальні знання, але і адаптувати їх до нових викликів правозастосовної практики. Міждисциплінарність судової експертизи сприяє підвищенню доказової цінності експертних висновків, і водночас висуває підвищені вимоги до рівня професійної підготовки експертів, методичного забезпечення та наукового обґрунтування результатів досліджень. Це зумовлює необхідність подальшого розвитку теоретичних засад судової експертизи та вдосконалення нормативного регулювання експертної діяльності з урахуванням сучасних науково-технічних досягнень [4].

Нормативно-правове регулювання судово-експертної діяльності в Україні здійснюється відповідно до Закону України «Про

судову експертизу», процесуальних кодексів і підзаконних актів Міністерства юстиції України [1; 2]. Водночас чинна нормативна база потребує подальшого вдосконалення з урахуванням практики Європейського суду з прав людини та стандартів Ради Європи щодо справедливого судового розгляду [6].

Серед основних проблем експертного забезпечення правосуддя в Україні слід виокремити недостатній рівень матеріально-технічного оснащення експертних установ, дефіцит висококваліфікованих кадрів, нерівномірне навантаження експертів, а також обмежені можливості для впровадження сучасних методик дослідження [3]. Особливої уваги потребує проблема тривалих термінів проведення експертиз, що негативно впливає на розумні терміни судового розгляду.

В умовах воєнного стану суттєво ускладнилося функціонування експертних установ у прифронтових та деокупованих регіонах, зокрема через пошкодження лабораторної бази, обмежений доступ до об'єктів дослідження та необхідність забезпечення безпеки експертів. Одночасно різко зросло навантаження на експертів окремих спеціальностей, насамперед судово-медичних, молекулярно-генетичних, вибухотехнічних та інженерно-технічних, що актуалізує потребу у вдосконаленні системи підготовки кадрів, розширенні міжнародного співробітництва та адаптації національних методик до сучасних викликів. У сукупності зазначені обставини свідчать про необхідність комплексного оновлення системи експертного забезпечення правосуддя з урахуванням воєнних, технологічних та процесуальних реалій сучасного етапу розвитку держави. [5].

Перспективи розвитку експертного забезпечення правосуддя пов'язані насамперед із цифровізацією експертної діяльності. Йдеться про впровадження електронного документообігу, автоматизованих систем обліку експертиз, використання спеціалізованого програмного забезпечення для аналізу великих масивів даних, а також застосування штучного інтелекту у допоміжних експертних процесах [7].

Важливим напрямом є стандартизація та уніфікація експертних методик відповідно

до міжнародних вимог ISO та рекомендацій Європейської мережі судово-експертних установ. Це сприятиме підвищенню якості експертних висновків та їх визнанню у міжнародному правовому просторі [6].

Актуальним є питання професійної підготовки та підвищення кваліфікації судових експертів. Безперервне навчання, сертифікація, участь у наукових дослідженнях та міжнародних програмах обміну досвідом є необхідною умовою формування сучасного експертного корпусу та забезпечення належного рівня якості експертних досліджень. У сучасних умовах стрімкого розвитку науки й технологій знання та навички судового експерта потребують систематичного оновлення, зокрема, щодо застосування цифрових технологій, автоматизованих систем аналізу даних, новітніх лабораторних методик і стандартів контролю якості. Відсутність уніфікованої та обов'язкової системи регулярного підвищення кваліфікації може призвести до розриву між науковими досягненнями та практикою судово-експертної діяльності.

Особливого значення набуває впровадження прозорих механізмів атестації та сертифікації судових експертів із урахуванням міжнародних стандартів, зокрема рекомендацій профільних європейських і міжнародних організацій. Участь експертів у науково-дослідній діяльності, публікація результатів досліджень та залучення до міжнародних освітніх і наукових програм сприяють підвищенню рівня професійної культури, обміну кращими практиками та гармонізації національної системи судової експертизи з європейським правовим простором. У підсумку це позитивно впливає на довіру суду та суспільства до експертних висновків як важливого джерела доказів у судовому процесі. [4].

Таким чином, розвиток експертного забезпечення правосуддя має здійснюватися комплексно та системно, з урахуванням національних потреб і міжнародних стандартів. Реалізація окреслених напрямів сприятиме підвищенню ефективності судової системи, забезпеченню справедливого судового розгляду та зміцненню довіри суспільства до правосуддя.

Перелік джерел посилання

1. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 25.01.2025).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 25.01.2025).
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 25.01.2025).
4. Смолярчук О. В. Судова експертиза: теорія і практика : монографія. Київ, 2020. 456 с.
5. Шепітько В. Ю. Судова експертиза в умовах воєнного стану. Право України. 2023. № 4. С. 45—53.
6. European Convention on Human Rights. Strasbourg : Council of Europe, 1950.7. Smith J. Digital Forensics in Court: Challenges and Solutions. Journal of Forensic Sciences. 2023. Vol. 68. Is. 4. Pp. 1123—1132.